

ПЕРЕДУМОВИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

В.М. ЛИСЮК – к.е.н., доцент, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України,
А.В. ЧМУТ – аспірантка

Постановка проблеми. У сировинному секторі молочної промисловості України відбуваються тенденції, які характеризуються недостатньою кількістю якісного сировинного матеріалу, значним коливанням цін на сировину на фоні щорічного зниження поголів'я корів та низької їх продуктивності. Дана ситуація вимагає від підприємств молокопереробної галузі рішучих кроків по формуванню тісних інтеграційних зв'язків з виробниками сировини на основі взаємовигідного співробітництва.

Стан вивчення проблеми. Проблемам ефективного розвитку молокопродуктового підкомплексу присвячені дослідження багатьох авторів серед яких: М.М.Ільчук [2], О.А.Козак [10], П.Т. Саблук [3], В.І.Бойко, В.М.Марченко [8], В.Ю.Гринчук [6], С.В.Чугаєвська [4] та ін.

Завдання і методика дослідження. Метою даного дослідження є аналіз сучасного стану молокопереробної галузі та виявлення ключових причин які спонукають до активізації інтеграційних зв'язків між суб'єктами галузі.

Результати дослідження. Дослідження молочної галузі необхідно починати із аналізу сировинного забезпечення. На даному етапі сировинна база молочного комплексу знаходиться в складному економічному становищі (табл.1).

Таблиця 1 – Основні показники функціонування галузі молочного скотарства [1]

Показники	Роки					
	1990	2000	2005	2007	2008	2009
Поголів'я корів, тис. голів	8378,2	4958,3	3635,1	3095,9	2856,3	2800
Динаміка індексів змін поголів'я корів	-	0,59	0,73	0,93	0,92	0,98
Виробництво молока, тис.т	24508,3	12657,9	13714,4	12262,1	11761,3	10900
Динаміка індексів змін виробництва молока		0,52	1,08	0,92	0,96	0,93
Середній удій молока від однієї корови, кг	2925,2	3359	3487	3665	3793	3892,8
Динаміка індексів змін середнього удою	-	1,15	1,04	1,00	1,03	1,03

За результатами 2009р. зменшення поголів'я корів в Україні становило в середньому 2%, у той час як за попередні три роки тримався на рівні 8%.

Виробництво молочної сировини в 2009 р. зменшилось на 7,4%. Позитивна динаміка спостерігається у збільшенні середнього удою, що можна пов'язати з тим, що в першу чергу власники зменшують кількість малопродуктивної худоби.

На сільськогосподарські підприємства припадає близько 18% виробленого молока, інша частка на господарства населення, які є основними постачальниками молока на молокопереробні підприємства. Середня кількість корів на 10 домогосподарств в Україні становить 4,5 одиниць. У середньому близько 47% домогосподарств утримують корів.

Питома вага поставок молочної продукції молокопереробним підприємствам від господарств населення в останні роки становить близько 60%. Загальний рівень товарності молока та молочної продукції в 2009р становив 46%.

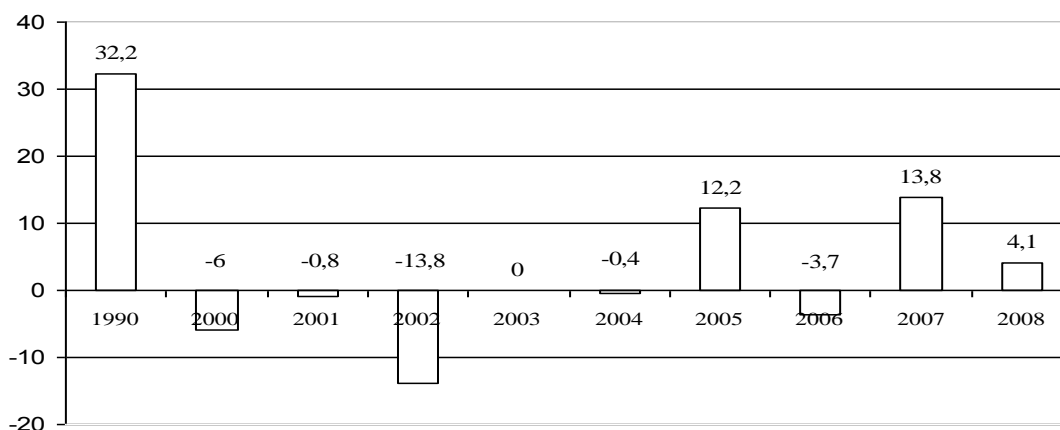
Офіційна статистика нараховує в Україні не менше 6 тис. агропідприємств, що утримують від 5-1500 корів. У 2010р. кількість господарств, що утримували корів знизилась на 15%. Найбільш суттєве зменшення як господарств, так і кількості корів припадає на групу до 10 голів і становить 25%. Кількість господарств у групі 50-499 голів зменшилась на 16%. Позитивні тенденції спостерігаються вже декілька років у групі господарств більше 1000 голів.

Здебільшого ці тенденції пов'язані з тим, що економічна ефективність молочного скотарства залежить від масштабів виробництва. Рентабельну ціну за молоко можна отримати тільки за умови її високої якості. А для забезпечення якості молока необхідною умовою є використання високотехнологічних доїльних залів, холодильне обладнання. Крім того, на якість молока та продуктивність тварин впливає кор-

мова база та породи корів. Забезпечення цього вимагає значних інвестицій, що може собі дозволити тільки великотоварний виробник.

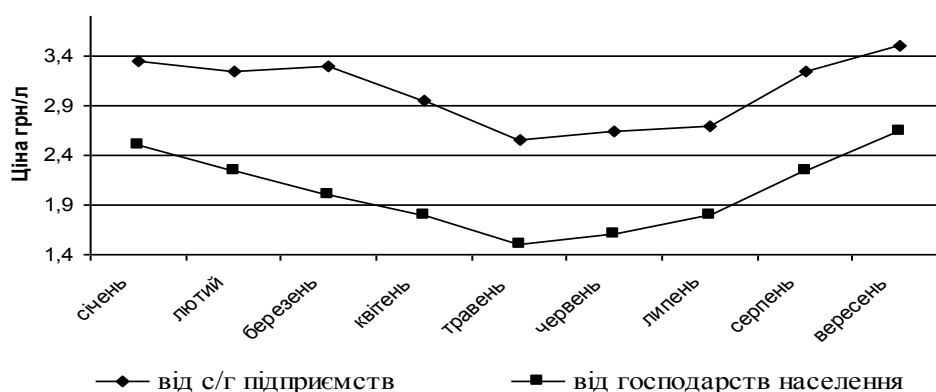
Укрупнення виробників спостерігається в усіх розвинених країнах. Їх на це змушує постійне підвищення стандартних вимог до якості молочної продукції та членство у Світовій організації торгівлі[2].

Основною причиною скорочення поголів'я молочної худоби і спаду молочного виробництва є його низька рентабельність, в основі якої були покладені низькі закупівельні ціни на молоко (рис.1).

Рисунок 1. Динаміка рентабельності виробництва молока, %

Характерною рисою сучасного ринку молока є висока нестабільність і нестійкість між попитом і пропозицією[3]. Так у 2010 році закупівельні ціни на молочну сировину зросли майже на 30% порівняно з минулим роком. При цьому молоко від населення господарств, як і раніше, приймається на 20-30% дешевше, ніж у сільськогосподарських підприємств (рис.2).

Рисунок 2. Динаміка середніх закупівельних цін на молоко за 9 місяців 2010 р.

Основною причиною такого диспаритету цін є те, що однією з найбільших проблем при заготівлі молока, яке поступає від господарств населення, є велика кількість бактерій та низькі показники білковості [4].

Прийняті зміни до закону № 2132-V «Про молоко та молочні продукти» передбачають стимулювання в Україні виробництва високоякісного молока. Закон вводить доплату 25% виробникам молока типу «екстра» та 20% – вищого ґатунку. Перший сорт якості взагалі не дотується [5].

Приватні домогосподарства виробляють молоко першого сорту (близько 30%), другого та несортове (70%) на відміну від великотоварних підприємств [6].

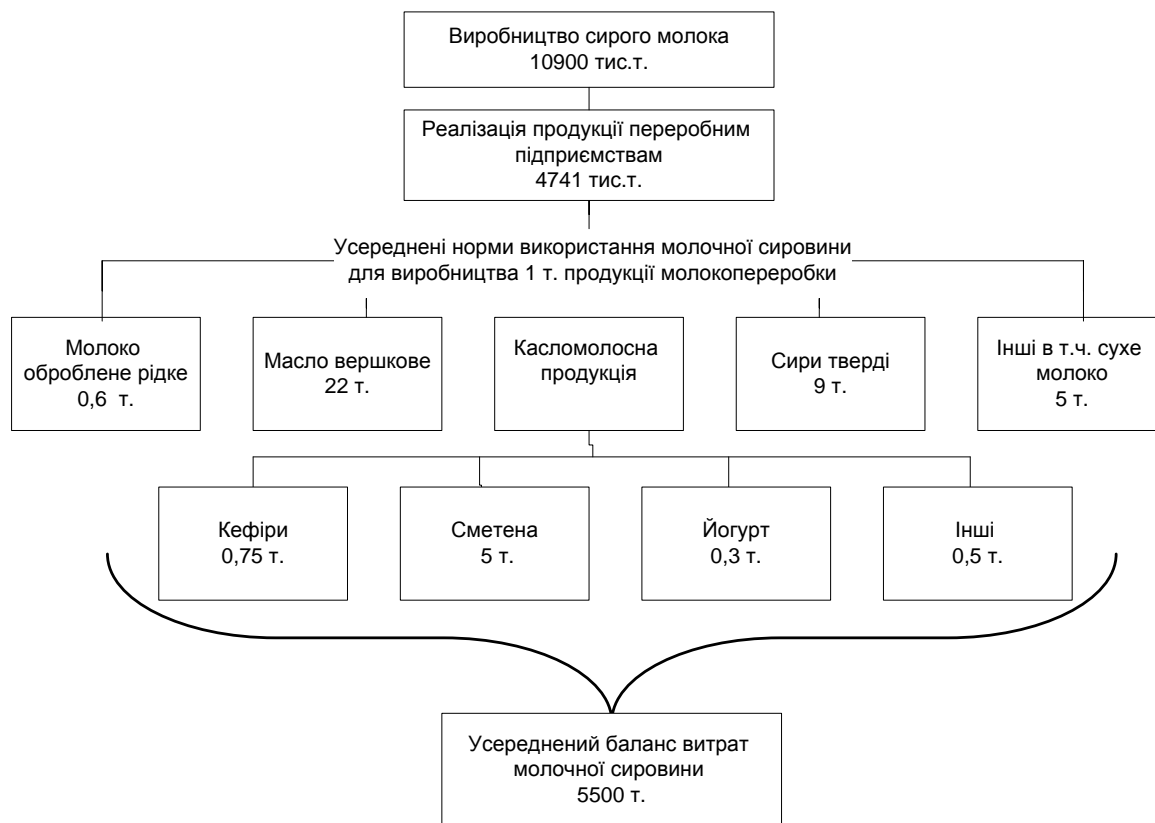
Сільськогосподарські підприємства поставили молококопереробним підприємствам у 2009 році 62% молока першого сорту та 29% вищого сорту, що сумарно становить 29% обсягу молока переробленого молочними підприємствами. Виробництво молока типу «екстра» у загальній структурі виробництва молока в 2009-2010р.р. збільшилось з 1,5% до 4% [7].

За даними Асоціації виробників молока, за станом на вересень 2010р. закупівельні ціни на молоко першого ґатунку становили 3,5-4,0 грн., вищий ґатунок – 4 грн. і вище, «екстра» – 4,5грн.

Одним із шляхів зниження різниці між закупівельними цінами для сільськогосподарських підприємств і господарств населення є заготівля молока особистими господарствами без посередників, шляхом створення молочних кооперативів [8].

За перше півріччя 2010р. обсяг виробництва молочної продукції переробними підприємствами знизився на 4% порівняно з аналогічним періодом минулого року. У 2009 році молокопереробні підприємства виробили 770 тис.т молока, 492 тис.т кисломолочної продукції, 227 тис.т твердих сирів, 74,7 тис.т масла вершкового, 42,3 тис.т спредів, 90 тис.т сухого молока. По всіх видах продукції спостерігається динаміка зниження показників порівняно з 2008р.

Знаючи обсяги виробленої продукції в 2009р. та середні норми витрат молочної сировини, можна скласти приблизний баланс витрат молока на переробку (за умови, що всі продукти будуть виготовляти з молока).

Рисунок 3. Баланс виробничого ланцюга молокопереробки

Наведені розрахунки є досить усередненими і охоплюють обмежене коло продуктів, проте дають певне уявлення про наявний дефіцит сировини, який молокопереробні підприємства змушені компенсувати його імпортом та вдаватись до фальсифікації товару, штучно замінюючи молочні жири на рослинні.

Поточний рік характеризується активізацією діяльності молокопереробних підприємств по формуванню сировинної бази на основі вертикальної інтеграції.

При цьому інтеграція може здійснюватись за рахунок створення власних підрозділів (конічна), купівлі відповідної ланки (квазіінтеграція) або через укладання договорів (контрактна).

Найбільш розповсюдженою формою співпраці у сфері збуту була договірна. Проте в умовах дефіциту сировини і боротьби за постачальників молокопереробні підприємства все більше зацікавлені в пошуку нових форм взаємодії. Свої дії вони здебільшого здійснюють у двох напрямках: стимулювання організації окремих селянських господарств у кооперативи; будівництво власних тваринницьких комплексів (молочних ферм) або підтримка місцевих програм по їх формуванню. При цьому кожний варіант передбачає значну частку інвестицій.

Так Луганський виробник молока ТОВ «МТК» планує побудувати новий молочний комплекс на 10 тис. голів корів. Компанія «Данон-Україна» оголосила про намір інвестувати 1 млн.євро в створення 23 сільгоспокооперативів по заготівлі молока та спільно з компанією

«Олімпекс-Агро» побудувати тваринницький комплекс на 1,6тис. голів дійного стада [9]. «Лакталіс-Україна» інвестує 3 млн.дол. на придбання елітної ВРХ для господарств населення-партнерів підприємства. ЗАО «Галичина» спільно з місцевою владою розглядає питання про співробітництво в рамках підтримки розвитку молочних господарств з можливістю відшкодування вартості холодильного та доїльного обладнання.

Висновки та пропозиції. Дефіцит молочної сировини та активізація боротьби за постачальників змушує посилювати об'єктивну необхідність розвитку кооперативних та інтеграційних процесів як ефективного напрямку збільшення обсягів продукції та покращення її якості відповідно до світових стандартів та вимог.

Перспективи подальших досліджень. У зв'язку з актуальністю вертикальної інтеграції підприємств молочної галузі доцільним є дослідження найбільш ефективних їх форм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]//Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
2. Ільчук М.М. Економічний стан розвитку молочного скотарства/ М.М.Ільчук//Економіка АПК.-2003.-№5-С.73-81.
3. Агропромисловий комплекс України: Стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (вип.4)/ за ред П.Т.Саблука та ін.-К.: ІАУ, 2000.-601с.
4. Чугаєвська С.В. Проблеми якості молочної продукції в умовах вступу України до СОТ [Електронний ресурс] / С.В.Чугаєвська // Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2010_2/10%D1%81hsvvus.pdf
5. Закон України «Про молоко та молочні продукти» із змінами від //ВВР.-2010.-N21.-ст.221
6. Особливості розвитку кооперації та агропромислової інтеграції в молочному підкомплексі АПК/ В.Ю.Гринчук // Актуальні проблеми економіки.- 2010.- №8(110).-С 57-63
7. Л.Ксенз Сыр в масле. // Деловая столица, 2010.- №17 від 26.04.2010.- С.4.
8. Марченко В.М. Зовнішні фактори самоорганізації молочної галузі промисловості [Електронний ресурс] / В.М.Марченко // www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2010_27/March.pdf
9. Danone заведет себе животных// Комерсант.- 2010.-№ 102.- С.15.
10. Козак О.А. Український молочний сектор: тенденції та перспективи розвитку/О.А.Козак//Агроінком.-2008.-№3-4.-С.37-40.